

VÄGVAL

SOM-undersökningen 1993
SOM-rapport nr 11

Sören Holmberg och
Lennart Weibull (red.)

ISRN GU-STJM-SOM—11—SE

Att ha eller inte ha kärnkraft

SÖREN HOLMBERG

Rubrikens fråga besvaras med "inte ha" av de flesta svenskar och antalet har ökat på senare år. I SOM-undersökningarna har andelen svars-personer som uppger att de vill avveckla kärnkraften i Sverige ökat från 57 procent 1990 till 64 procent 1993. För några år sedan, under intryck av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl, var andelen svenskar som sa nej till kärnkraften ännu större, över 80 procent 1986. Kärnkraftsopinionen har varit rörlig, från mycket negativ 1986/87 till relativ positiv 1990/91 och ånyo mer negativ 1992/93. En möjlig förklaring till svängningarna är utvecklingen i Östeuropa, med först Tjernobykatakstrofen 1986 och sedan alla avslöjanden om osäkra reaktorer i forna Sovjet på 1990-talet.

Men uppgifter om att 50, 60 eller 80 procent av svenska folket någon gång i framtiden vill avveckla kärnkraften är inte de mest relevanta ur dagspolitisk synpunkt. Dagens politiska debatt är mer konkret och gäller när avvecklingen skall börja och när den skall vara avslutad. Och på dessa båda punkter är svenska folkets åsikter inte lika samstämmiga. I SOM-studierna har vi inte ställt några frågor om när avvecklingen bör inledas, men en undersökning från hösten 1989 visar på en mycket splittrad opinion med 39 procent för en avvecklingsstart 1995-96 eller tidigare mot 44 procent som vill starta avvecklingen senare eller inte alls avveckla kärnkraften (Holmberg 1990).

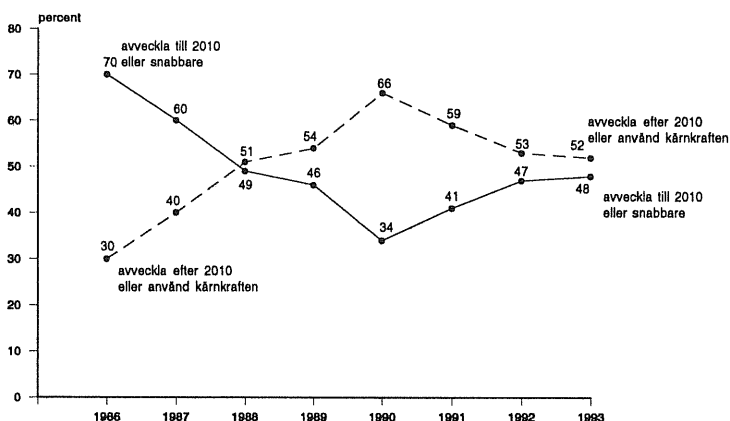
När det däremot gäller när svenska folket anser att avvecklingen skall vara avslutad har vi flera olika mätserier i SOM-undersökningarna. Resultaten i tabell 1 visar opinionsutvecklingen byggd på en fråga med svarsalternativ från stoppa omedelbart över avveckla snabbare än till 2010, avveckla till 2010, avveckla men inte så snabbt som till 2010, till använd kärnkraften, avveckla den inte.

Tabell 1 Avvecklingsopinionen enligt SOM-studierna (procent)

Fråga: "År 1980 hade vi en folkomröstning om kärnkraften i Sverige. Efter folkomröstningen beslöt riksdagen att kärnkraften skulle avvecklas till år 2010. Vad är Din åsikt om kärnkraftens användning i Sverige?"

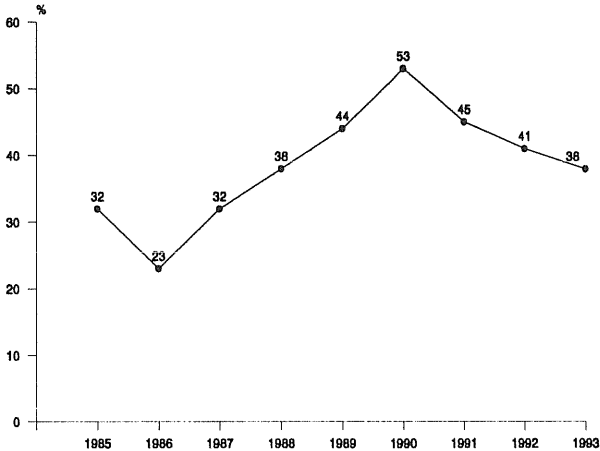
Kärnkraftsåsikt	SOM86	SOM87	SOM88	SOM89	SOM90	SOM91	SOM92	SOM93
stoppa kärnkraften omedelbart	15	8	6	6	5	5	5	6
avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010	26	17	15	12	7	9	12	12
avveckla kärnkraften till år 2010	27	27	21	23	17	19	23	23
avveckla kärnkraften, men inte så snabbt som till år 2010	16	19	24	24	28	24	24	23
använd kärnkraften, avveckla den inte	13	16	20	24	27	25	21	21
ingen bestämd åsikt, vet ej	3	13	14	11	16	18	15	15
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1624	1673	1643	1578	1582	1573	1889	1857
andel avveckla till 2010 eller snabbare	68	52	42	41	29	33	40	41
andel avveckla efter 2010 eller använd kärnkraften	29	35	44	48	55	49	45	44

Kommentar: Något explicit svarsalternativ av typen "ingen bestämd åsikt" fanns inte med i enkätfrågan 1986.

Figur 1 Avvecklingsopinionen 1986-1993 enligt SOM-mätningarna (procent)

Kommentar: Intervjufrågans formulering redovisas i tabell 1. Undersökningspersoner utan åsikt i frågan är ej medtagna i analysen.

Figur 2 Andel människor som tycker det är ett bra förslag att använda kärnkraften efter år 2010 (procent)

Kommentar: Resultaten bygger på SOM-data från åren 1986-1993 och på resultat från valundersökningen 1985. Samtliga intervjupersoner (inkl. vet ej) ingår i procentbasen. Påståendefrågan löd: "Behålla kärnkraften även efter år 2010" med mycketbra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag och mycket dåligt förslag som svarsalternativ.

Andelen personer som vill snabbstoppa kärnkraften i Sverige har hållit sig stabil kring 5-6 procent under senare år. Åren efter Tjernobylyckan var de fler, 15 procent 1986 och 8 procent 1987. Den motsatta åsiktsgruppen, de som vill använda kärnkraften, inte avveckla den, var fåtalig åren efter Tjernobylyckan (13-16 procent), men växte till 27 procent 1990 för att falla något tillbaka därefter (21 procent 1993).

Opinionsutvecklingen för de politiskt sett mest relevanta åsiktsgrupperingarna, de som vill avveckla kärnkraften till 2010 eller snabbare (=kärnkraftsmotståndare) respektive de som vill utnyttja kärnkraften även efter 2010 (=kärnkraftsanhängare), har varit mycket skiftande, inte olik en berg- och dalbanefärd. Andelen kärnkraftsmotståndare har gått från en klar majoritet 1986-87, över en klar minoritet 1990-91, till ett femtio-femtio läge 1993. Kärnkraftsanhängarna har vandrat motsatt väg, från ett klart minoritetsläge efter Tjernobylyckan, över ett klart opinionsövertag 1990-91, till ett jämnt opinionsläge där kärnkraftsan-

hängarna endast har ett något starkare opinionsstöd än kärnkraftsmotståndarna (44 procent mot 41 procent 1993).

När det gäller tilltron till att det verkligen blir en kärnkraftsavveckling år 2010 har opinionen däremot inte åkt berg- och dalbana. De flesta svenskar har aldrig trott på någon avveckling 2010, och de få som gjort det har stadigt blivit färre (Granberg and Holmberg 1988). I SOM-undersökningen hösten 1986 uppgav 34 procent av svarspersonerna att de trodde på en avvecklad kärnkraft till år 2010. Motsvarande andel var endast 12 procent år 1993.

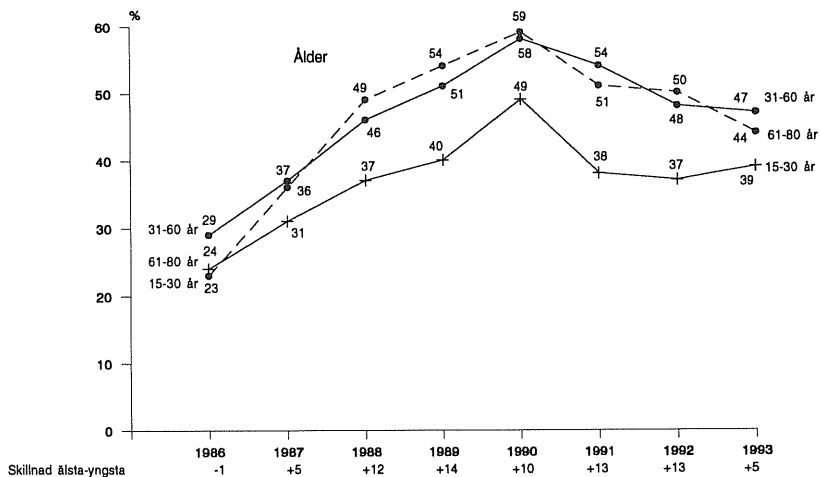
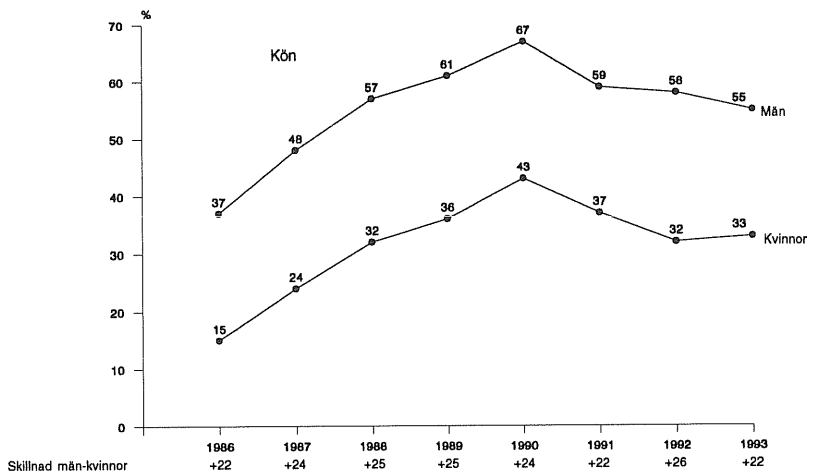
Tabell 2 Tro om avveckling år 2010 (procent)

Fråga: "Tror Du personligen att kärnkraften kommer att vara avvecklad i Sverige år 2010?"

	SOM86	SOM87	SOM88	SOM89	SOM90	SOM91	SOM92	SOM93
ja, absolut	7	5	3	2	3	1	2	2
ja, troligen	27	26	24	21	11	10	11	10
nej, troligen inte	57	60	64	68	70	70	73	70
nej, absolut inte	7	7	6	7	13	15	13	17
vet inte/vill ej svara	2	2	3	3	3	4	1	1
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1624	1673	1643	1578	1582	1573	1889	1857
övertikt nej	+30	+36	+43	+52	+69	+74	+73	+75

De senaste årens opinionssvängningar i kärnkraftsfrågan har inte påverkat den grundläggande uppbyggnaden av kärnkraftsopinionen. Det är samma grupper som tenderar att vara för och emot oavsett om kärnkraftsmotståndet växer eller minskar. Kvinnor och yngre personer är fortfarande mer skeptiska till kärnkraft, precis som de varit ända sedan kärnkraften blev en politisk stridsfråga i början av 1970-talet (Holmberg och Asp 1984). Åsiktsskillnaden mellan kvinnors och mäns kärnkraftsåsikter har varit mycket stabila. Andelen kärnkraftsanhängare har varit ungefär 25 procentenheter större bland män än bland kvinnor under hela perioden 1986-1993. Kärnkraften är fortfarande en av de sakfrågor i svensk politik som uppvisar de största åsiktsskillnaderna mellan manliga och kvinnliga väljare (Oskarson och Wängnerud 1993).

Figur 3 Andel kärnkraftsanhängare 1986-1993 efter kön och ålder: Kärnkraftsanhängare har definierats som personer som vill avveckla kärnkraften långsammare än till 2010 eller som vill använda kärnkraften, ej avveckla den (procent)

Kommentar: Frågan om kärnkraftsåsikterna i SOM86 innehöll inget explicit svarsalternativ av typen "ingen bestämd åsikt", vilket frågan om kärnkraftsåsikterna gjort i de senare SOM-studierna. Därför har resultaten för SOM86 justerats proportionellt under antagande av en "ingen bestämd åsikt"-andel som motsvarar den som erhöles i SOM87. De okorrigerade resultaten i SOM86 var som följer: 61-75 år 26 procent, 31-60 år 32 procent, 15-30 år 27 procent, män 41 procent och kvinnor 17 procent. Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Tabell 3 Andel kärnkraftsanhängare 1986-1993 bland partiernas sympatisörer (procent)

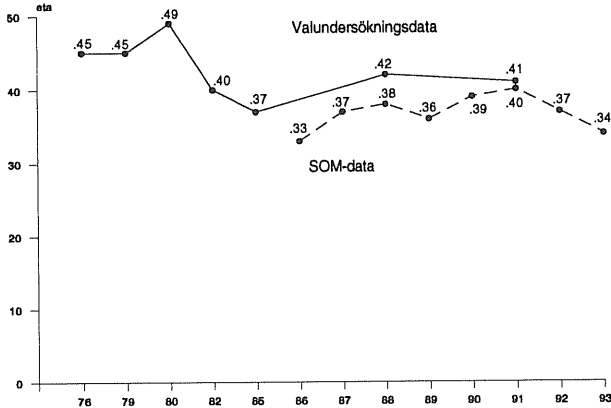
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
v	13	17	21	40	45	31	40	25
s	24	36	46	48	48	50	42	42
c	7	17	33	34	42	25	18	25
fp	29	36	55	58	63	46	55	48
m	49	65	71	71	79	74	66	66
kds	23	25	32	36	62	38	37	41
mp	11	16	15	18	26	18	6	11
nyd	–	–	–	–	–	52	51	53
samtliga	26	35	44	48	55	49	45	44
skillnad								
s-c	+17	+19	+13	+14	+6	+25	+24	+17
m-mp	+38	+49	+56	+53	+53	+56	+60	+55

Kommentar: Analysen bygger på samma material som i figur 3. Resultaten för SOM86 har korrigerats för frånvaron av ett "ingen åsikt alternativ". De okorrigerade resultaten är v 15% s 27%, c 8%, fp 32%, m 54%, kds 26% och mp 12%

Kärnkraftsopinionen är heller inte på väg att förlora sin gamla koppling till människors partisympatier. Anhängare av mp, v och c är precis som tidigare de som är mest negativa till kärnkraft medan m-sympatisörer är mest positiva. Jämfört med situationen under 1970-talet kan dock en viss försvagning konstateras i sambandet mellan kärnkraftsåsikt och partisympati. Det bivariata sambandet mellan partisympati och kärnkraftsåsikt höll sig kring .45 (eta) på 1970-talet, med en topp på .49 vid tiden för folkomröstningen 1980, för att sedan minska till cirka .40 på 1980-talet och vid valet 1991.

I SOM-undersökningarna 1986-1993 har eta-värdena för kopplingen mellan parti och kärnkraftsåsikt hållit sig kring .33 till .40, med ett värde på .34 för år 1993. Den långsiktiga trenden pekar med andra ord på en viss försvagning av sambandet.

Figur 4 Sambandet mellan väljarnas partisympatier och kärnkraftsåsikter 1976-1993 (eta)

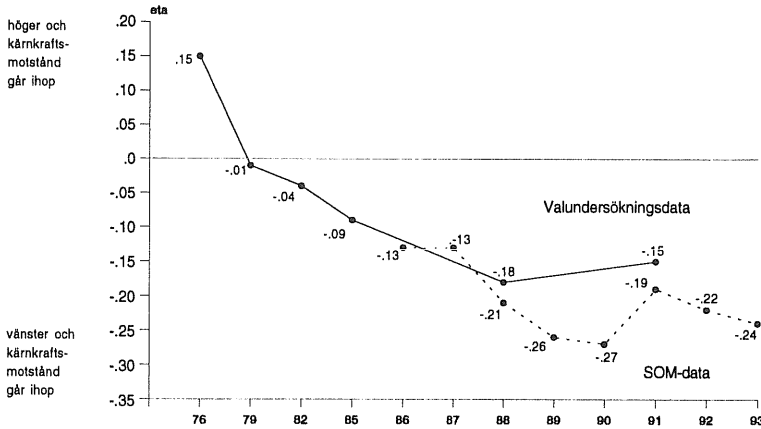

Kommentar: Eta är ett sambandsmått som kan variera mellan .00 (lågt) och 1.00 (høgt). Antalet partier (oberoende variabel) har varierat genom åren. De var sex 1976-80, sju 1982-90 och åtta 1991-93. Resultaten blir mycket likartade om vi begränsar analysen till de fem gamla partierna (se Holmberg 1992). I valundersökningsmaterialet har partivariabeln definierats som partival; i SOM-materialet som bästa parti. Kärnkraftsåsikterna (den beroende variabeln) har i valundersökningarna (utom 1976) mätts med en dikotom fråga - för och emot kärnkraft. I SOM-undersökningarna har vi utnyttjat en fråga med fem svarsalternativ (se tabell 1).

Kärnkraftsmotståndets ideologiska förankring har långsamt förskjutits från en svag högerkoppling på tidigt 1970-tal till en relativt klar vänsterladdning under senare år. Resultaten i figur 5 visar tydligt hur korrelationen (r) mellan väljarnas kärnkraftsåsikt och självuppskattade vänster-högerposition förändrats sedan 1970-talet.

I 1976 års valundersökning återfanns en koppling mellan kärnkraftsmotstånd och ideologisk högerposition ($r = +.15$) som försvann under åren 1979-1982 ($r = -.01/-0.04$) och ersattes av en klart samband mellan vänsterposition och kärnkraftsmotstånd fr o m slutet av 1980-talet ($r = -.18$ 1988). I SOM-studierna har motsvarande korrelationer varierat mellan $-.13$ 1986 till $-.27$ 1990 och $-.24$ 1993 (Holmberg 1992). Förändringen är så markant att det inte längre går att tala om kärnkraftsfrågan som en oberoende stridsfråga på tvärs mot vänster-högerdimensionen. Idag är kärnkraftsfrågan kopplad till vänster-högerkonflikten bland svenska väljare.

Figur 5 Sambandet mellan väljarnas kärnkraftsåsikter och självuppskattade vänster-högerpositioner (r).

Kommentar: Den subjektiva vänster-högerekalen är elvgradig i valundersökningarna och femgradig i SOM-studierna. Väljarnas kärnkraftsåsikter har mätts på samma sätt som i figur 4.

Kärnkraftsmotståndets samband med den gröna dimensionen har dock alltid varit starkare än kopplingen till vänster-högerdimensionen. Så också 1993, även om sambandet försvagats något. Korrelationen mellan människors kärnkraftsåsikt och grad av stöd för att satsa på ett miljövänligt samhälle har som högst nått ett r -värde på .35. I de senaste SOM-undersökningarna har motsvarande korrelationen minskat från .33 1991 och .32 1992 till .31 1993.

Huvudresultatet av vår studie kan sammanfattas i en mening. Nittio-talets kärnkraftsmotståndare är som tidigare oftare kvinna än man, oftare ung än äldre och oftast ideologiskt åt det gröna hållet, men till skillnad från tidigare också oftast ideologiskt vänsterorienterad.

Referenser

- Granberg, D. and Holmberg, S. (1988). *The Political System Matters*. Cambridge: Cambridge University Press
- Holmberg, S. (1992). *Kärnkraften ett seglivat stridsäpple*. I Holmberg, S. och Weibull, L. *Trendbrott? SOM-rapport 8*, Göteborgs universitet
- Holmberg, S. (1990). *Svenska folkets åsikter om starten på kärnkraftsavvecklingen*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
- Holmberg, S. och Asp, K. (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Liber
- Oskarson, M. och Wängnerud, L. (1993). *Kvinnligt och manligt i riksdagsvalet 1991 - en empirisk sammanställning*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet